Biskupie drzewa. Historia środowiskowa Puszczy Białej

Termin: 2022-06-27 - 2026-06-26

Kierownik: Tomasz Związek

Wykonawcy: Dariusz Brykała, Agnieszka Gruszczyńska, Dominika Łuców, Michał Słowiński

Numer projektu: UMO-2021/43/B/HS3/02636

Obecna lesistość w Polsce wynosi prawie 30%, co oznacza, że ponad 9 mln hektarów ziemi pokryte jest drzewami. Lasy te w większości położone są na glebach stosunkowo ubogich, z tego też względu dominujący typ stanowią siedliska borowe z sosną na czele. Jednak cofając się w czasie należy zauważyć, że zarówno lesistość obszarów dzisiejszego państwa była większa, ale większa była także różnorodność siedlisk leśnych, w których zdecydowanie większy udział miały drzewa liściaste. Rewolucyjne wręcz zmiany krajobrazu jakie zaszły na ziemiach polskich w XIX i XX w. – jako wynik rozbiorów, ale postępującej industrializacji, wydarzeń obydwu wojen światowych jak i czasów gospodarki centralnie planowanej – doprowadziły do tego, że obecnie nasz wgląd w dawny krajobraz i zachodzące w nim relacje są niezwykle trudne do uchwycenia. W myśl zasady, że aby zrozumieć przyszłość należy poznać przeszłość zaproponowany przez nas projekt dotyczący Puszczy Białej ma więc na celu bliższe poznanie wzajemnych relacji między człowiekiem i środowiskiem jakie zachodziły na interesującym nas terenie w ciągu ostatniego tysiąca lat. Teren Puszczy Białej zlokalizowany jest w widłach rzeki Narew i Bug, rozpościerając się od Pułtuska i kończąc gdzieś w okolicach Ostrowi Mazowieckiej. W średniowieczu i czasach nowożytnych puszcza znajdowała się pod dominacją biskupów płockich, którzy chronili jej tkankę i zakazywali jej nadmiernej eksploatacji. Wraz z rozbiorami całość dóbr biskupich została przejęta przez aparat skarbowy – wpierw pruski, później rosyjski, co przyczyniło się do nadmiernej eksploatacji puszczy, dynamicznego rozwoju osadnictwa i licznych zmian środowiskowych zachodzących na tym terenie praktycznie do dnia dzisiejszego. Liczne ślady w krajobrazie i ekosystemach Puszczy odcisnąć musiały także wydarzenia XX w. – w tym w szczególny sposób powojenna gospodarka centralnie planowana, która przyczyniła się m.in. do osuszenia jednego z większych bagien w regionie. Realizując projekt chcielibyśmy nie tylko opowiedzieć skomplikowaną historię wzajemnych powiązań na linii człowiek-środowisko, ale także zaproponować nowatorskie rozwiązania metodologiczne oparte na ścisłym łączeniu danych archiwalnych (źródeł pisanych) z archiwami przyrody (opowieścią o przeszłości regionu pozyskaną z osadów biogenicznych ze starorzeczy i/lub torfowisk, a także wynikającej z rozbudowanej analizy gleb). Zależy nam na tym, aby ewentualne braki jednych źródeł były ściśle uzupełniane przez drugie. W tym wymiarze projekt ma charakter innowacyjny i interdyscyplinarny. W świetle przyjętych założeń projekt jawi się jako pasjonująca przygoda badawcza istotna nie tylko dla rozwoju samej nauki. Wierzymy, że jej efekty wpłyną także pozytywnie na funkcjonowanie lokalnych społeczności zamieszkujących dziś teren Puszczy Białej. Stąd też chcemy każdego roku projektu organizować spotkania z lokalnymi pasjonatami historii i przyrody (w głównych miastach regionu – Ostrów Mazowiecka, Brok, Wyszków, Pułtusk), na których wzajemnie wymienialibyśmy swoje doświadczenia i zgodnie moglibyśmy wpływać na ochronę przeszłości oraz środowiska Puszczy.

Publikacje

Artykuły od 2013 roku

- *Jasiński Cezary*, Związek Tomasz: A database of Early Modern tax registers of the White Forest (Central Poland). - Research Data Journal for the Humanities and Social Sciences 2024, 9, 1 - s. 1-16.
- Słowiński Michał, Związek Tomasz, *Swoboda Paweł*, Niedzielski Michał, Słowińska Sandra, Konopski Michał, *Jonczak Jerzy*, *Kruczkowska Bogusława*, *Chojnacka Aleksandra*, *Róg Dominik*, *Szewczyk Krzysztof*, Brykała Dariusz: Human impacts on environment in the preindustrial forest landscapes in Poland - an overview. - Elementa: Science of the Anthropocene 2024, 12, 1 - s. 1-26.
- Związek Tomasz, *Obremska Milena*, *Targowski Michał*, Sobechowicz Łukasz, *Siwek Wojciech A.*, *Gąsiorowski Michał*, *Theuerkauf Martin*, *Kozłowska-Szyc Monika*, *Guzowski Piotr*, *Poniat Radosław*, *Mulczyk Anna*, *Szewczyk*

Krzysztof, *Panecki Tomasz*, Solon Jerzy, *Zachara-Związek Urszula*, Słowiński Michał: Overcoming the crisis: Social and ecological impacts of the 17th and 18th century Northern Wars on Kazuń village (Poland) and its surrounding area. - Journal of Historical Geography 2024, 86 - s. 377-390.

- Związek Tomasz, *Łuców Dominika*, *Popek Joachim*, *Klisz Marcin*, *Obremska Milena*, Sobechowicz Łukasz, Solon Jerzy, Słowiński Michał, *Przybylski Paweł*, *Tyburski Łukasz*, *Zin Ewa*, *Jastrzębowski Szymon*, *Płaczkowska Eliza*, *Pilch Kamil*, *Szewczyk Krzysztof*, *Konczal Agata A.*, *Rutkowski Paweł*, *Główka Dariusz*, *Swoboda Paweł*: Addressing multiple perspectives in studying environmental changes in forest landscapes during the modernization period (18th–19th centuries). - Anthropocene Review 2024, 11, 2 - s. 285-301.
- *Lasek Piotr*, Związek Tomasz, *Wółkowski Wojciech*: Nowe spojrzenie na pałac biskupów płockich w Broku. - Biuletyn Historii Sztuki 2023, 85, 3 - s. 147-178.
- Związek Tomasz, *Leńczuk Mariusz*, *Zachara-Związek Urszula*: Lustracja królewskich puszcz, lasów i borów na Mazowszu z 1566 roku. - Kwartalnik Historii Kultury Materialnej 2023, 71, 2 - s. 181-201.
- Związek Tomasz, Brykała Dariusz: Rzeka, młyny, wyspy i siano. Późnonowożytna mapa okolic Broku nad Bugiem w kontekście procesów środowiskowych. - Studia GeoHistorica 2022, 10 - s. 28-52.

Monografie, raporty

- *Jasiński Cezary*, Związek Tomasz: The Database of The Early Modern Times Tax Registers of the White Forest (Central Poland). Zenodo, 2024 - [baza danych]